

workers for professional self-improvement do not exhaust the comprehensiveness of the professional preparedness of students for the specified type of activity. Prospects for the study of this problem we consider the definition of diagnostic tools for identifying the readiness of future social workers for professional self-improvement according to the above mentioned criteria and indicators.

Key words: *readiness, competence, professional self-improvement, future social worker, criteria, indicators and readiness levels for professional self-improvement.*

УДК 378.147:811

Ганна Полякова

Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця
ORCID ID 0000-0003-3199-3810

Світлана Ачкасова

Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця
ORCID ID 0000-0001-7233-0189
DOI 10.24139/2312-5993/2018.10/131-145

ОЦІНКА ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ НА ОСНОВІ КВАЛІМЕТРИЧНОГО ПІДХОДУ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито сутність кваліметричного підходу та встановлено його роль у процедурах оцінювання якості освітніх програм у закладі вищої освіти. Розроблено базову кваліметричну модель оцінки якості освітньої програми, що може слугувати інструментом її поточного моніторингу та періодичного перегляду при реалізації системи внутрішнього забезпечення якості освіти. Запропонована базова кваліметрична модель ґрунтується на параметрах, відповідних факторах та критеріях, що мають питому вагу в моделі. При побудові кваліметричної моделі обрано 8 параметрів та визначено 57 критеріїв оцінки, перелік яких сформовано на базі проведеного аналізу законодавства України в сфері вищої освіти, рекомендацій до розробки та оцінки якості освітніх програм. Обрано напрями діяльності і процеси, що впливають на якість освітніх програм з боку різних учасників освітнього процесу. Одержані результати нададуть змогу сформувати власні підходи закладів вищої освіти до оцінки якості освітніх програм.

Ключові слова: *якість освіти, освітня програма, критерії, кваліметричний підхід, факторно-критеріальна модель, внутрішнє забезпечення якості вищої освіти, оцінка якості освітніх програм, заклад вищої освіти.*

Постановка проблеми. Питання забезпечення якості вищої освіти є пріоритетними як у Європейському, так і вітчизняному освітньому просторах. Нині в Україні вибудовується національна система забезпечення якості, складовою якої є формування та розвиток внутрішніх систем забезпечення якості.

Побудова систем внутрішнього забезпечення якості, розроблення відповідних процедур та інструментів є на сьогодні вимогою Закону «Про вищу освіту» (Розділ V. Забезпечення якості вищої освіти, ст. 16. Система забезпечення якості вищої освіти) (*Про вищу освіту: Закон України*).

Ключове місце в системі внутрішнього забезпечення якості займає якість освітніх програм (освітньо-професійних, освітньо-наукових), що вимагає запровадження процесів і процедур збору, аналізу, використання достовірної інформації для ефективного управління якістю. Адекватність та об'єктивність цієї інформації є запорукою прийняття ефективних рішень щодо гарантування та поліпшення якості освітніх програм. Таку інформацію можна отримати шляхом кваліметричного моделювання та вимірювання.

Аналіз актуальних досліджень. Широке коло питань щодо узагальнення підходів, найкращих практик оцінки якості освіти різних рівнів та використання ліметрії досліджували такі науковці як: Г. Азгальдов (Азгальдов, 1971), І. Анєнкова (Анненкова, 2012), О. Ануфрієва (Ануфрієва, 2013), В. Григораш (Григораш, 2014), Г. Дмитренко (Дмитренко, 1996), Г. Єльнікова (Єльнікова, 2004а; 2004b; 2009), О. Касьянова (Касьянова, 2006; 2012), П. Ковальчук (Ковальчук, 2011), С. Кретович (Кретович, 2011), В. Приходько (Приходько, 2009) та ін.). Цими науковцями описана технологія використання кваліметрії в управлінні освітою на різних рівнях, результатом якої є комплексна оцінка стану досліджуваного об'єкту. Роль спеціального інструментарію відіграють кваліметричні моделі стану або процесу, що відстежуються, зокрема – факторно-критеріальні моделі діяльності, розроблені на основі кваліметричного підходу. Кваліметрична модель – це певна норма, зразок об'єкта з якісно-кількісними характеристиками. Ця норма-зразок задає основні унормовані орієнтири діяльності об'єктів у вигляді параметрів, факторів і критеріїв першого порядку. Однак, недостатньо розробленими залишаються питання обґрунтування підходів до оцінки якості саме освітньої програми в закладі вищої освіти із застосуванням кваліметричної моделі.

Мета статті – розроблення кваліметричної моделі оцінки якості освітньої програми в закладі вищої освіти для гарантування та поліпшення якості.

Методи дослідження. Методи аналізу, синтезу, порівняння та факторно-критеріальне моделювання були використані для розроблення базової кваліметричної моделі оцінки якості освітньої програми в закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні існують різні способи освітніх вимірювань якості. Об'єктивність у вимірюванні отриманих результатів здатна забезпечити одна з наук, яка використовується при проведенні моніторингових досліджень, – кваліметрія. Основний метод кваліметрії – експертний.

Останнім часом для вимірювання будь-якого об'єкта або предмета в педагогічних дослідженнях з метою об'єктивної кількісної характеристики стану об'єкта використовують факторно-критеріальні моделі діяльності (кваліметричні зразки), які розробляються на засадах кваліметрії. Якість

оцінювання стану штучно створених систем певною мірою залежить від якості визначених показників (стандартів) цього стану.

У теорію кваліметрії і практику її використання вчені зробили значний внесок, зокрема Г. Дмитренко вважає, що для впровадження кваліметричного підходу до визначення якості навчального процесу необхідно враховувати, що: по-перше, глобальна (ідеальна) мета освіти має бути декомпозована на компоненти; по-друге, виділені компоненти мають бути вимірюваними, тобто мати відображення в певних параметрах; по-третє, компоненти глобальної мети мають бути вимірюваними на кожному етапі освіти, характеризуватися певною наступністю, мати наскрізні цілі (Дмитренко, 1996).

При розгляді педагогічних процесів І. Підласий, І. Распопов та інші виокремлюють кількісну дидактику, головними напрямками якої є застосування математичних і кібернетичних методів для обробки результатів дидактичних спостережень та експериментів для побудови теорії моделювання, діагностики, прогнозування й комп'ютеризації навчання (*Побудова систем управління якістю освіти вищих навчальних закладів*).

О. Касьяновою визначено сутність, алгоритм, форми та методи педагогічної експертизи закладу освіти, управлінської, навчально-виховної діяльності (Касьянова, 2012). Для здійснення педагогічної експертизи вчена використовує кваліметричні моделі.

Кваліметрія, за визначенням Г. Азгольдова, це – наукова дисципліна, яка вивчає методологію і проблематику комплексних кількісних оцінок якості будь-яких об'єктів – предметів або процесів (Азгольдов, 1971). Під кваліметрією найчастіше розуміють оцінювання якісних властивостей процесу, явища, предмета кількісними показниками з використанням певної математичної моделі та технології.

На думку І. Анненкової, критеріальний комплекс якості освіти в закладі вищої освіти містить у собі три групи, конкретизовані в найважливіших показниках, що, на думку авторів, доцільно також застосовувати для оцінки якості освітніх програм, зокрема: критерії якості умов для здійснення освітнього процесу; критерії якості реалізації освітнього процесу; критерії якості результатів освітнього процесу (Анненкова, 2012).

Використання моніторингових технологій в управлінні якістю в закладі вищої освіти спрямовано, насамперед, на забезпечення показників якості, воно є закономірним вирішенням протиріч між існуючими вимогами стандартів як соціальною нормою якості та результатом.

Кваліметрична модель є найефективнішим підходом при здійсненні вимірювань у моніторингових процедурах, який забезпечує кількісну оцінку якості діяльності. Розробка кваліметричної моделі якості освітніх програм у закладі вищої освіти має здійснюватися відповідно до алгоритму діяльності управлінської структури, визначеного в роботі Г. Єльнікової (Єльнікова та

Ануфрієва, 2004): на основі визначених компонентів якості освіти визначаються основні параметри цих компонентів; формуються показники напрямів діяльності управлінської структури, необхідних для досягнення заданих параметрів, і показники першого порядку; визначаються показники другого порядку, які характеризують вимоги до кожного показника першого порядку; визначається вага параметрів, показників методом експертної оцінки; оформлюються моделі у вигляді таблиць.

Запропонований В. Григораш (Григораш, 2014) загальний алгоритм застосування кваліметричного підходу для оцінювання освітньої діяльності та її результатів, на думку авторів, також доцільно використовувати для оцінювання якості освітньої програми. Цей алгоритм передбачає: визначення структури об'єкта оцінювання; визначення показників (параметрів, факторів, критеріїв); визначення коефіцієнтів вагомості кожного показника та вибір шкали оцінювання; складання кваліметричної (факторно-критеріальної) моделі; оцінювання об'єкта за кваліметричною моделлю; розробка рекомендацій за результатами оцінювання (Григораш, 2014).

Відповідно до ст. 1 «Основні терміни та їх визначення» Закону України «Про вищу освіту», освітня (освітньо-професійна чи освітньо-наукова) програма – це система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає: вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою; перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення; кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми; очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти (*Про вищу освіту: Закон України*).

В освітній програмі, відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (ст. 10, ч. 3), повинні бути представлені такі елементи (*Про вищу освіту: Закон України*): обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти; перелік компетентностей випускника; нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання; форми атестації здобувачів вищої освіти; вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти; вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності).

Заклад вищої освіти розробляє освітні програми відповідно до Стандартів вищої освіти. Виокремлюють такі різновиди освітніх програм: освітньо-професійна, освітньо-наукова та освітньо-творча (*Про вищу освіту: Закон України*).

Освітня програма містить такі складові: титульна сторінка; передмова; лист погодження; зміст; профіль освітньої програми; перелік компонентів освітньої програми; структурно-логічна схема; форма атестації здобувачів вищої освіти; матриця відповідності програмних

компетентностей; матриця забезпечення програмних результатів навчання (*Керівникам вищій навчальних закладів*).

На підставі освітньої програми заклад вищої освіти за кожною спеціальністю розробляє навчальний план, який визначає: перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ЄКТС; послідовність вивчення навчальних дисциплін; форми проведення навчальних занять та їх обсяг; графік навчального процесу; форми поточного й підсумкового контролю (*Про вищу освіту: Закон України*).

Освітня програма визначається як узгоджений комплекс видів освітньої діяльності, що розроблений та організований для досягнення навчальних цілей упродовж певного тривалого й безперервного часу. Розробка освітніх програм має ґрунтуватися на компетентному підході з урахуванням вимог до фахівця, пропонованих міжнародним Проектом Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур у Європі» (Tuning Educational Structures in Europe) (*TUNING*).

Алгоритм розробки освітньої програми, за визначенням міжнародного освітнього проекту TUNING, складається з таких дій (*TUNING*):

1. Перевірка відповідності основним умовам (визначення суспільної потреби щодо розроблення та запровадження нової освітньої програми, проведення консультацій із зацікавленими сторонами, цікавість програми з академічного погляду, наявність внутрішніх/зовнішніх ресурсів закладу вищої освіти (наукової установи)).

2. Визначення профілю освітньої програми.

3. Опис мети програми та кінцевих результатів навчання.

4. Визначення загальних і фахових компетентностей.

5. Розроблення навчального плану.

6. Розроблення модулів і вибір методів викладання.

7. Визначення підходів до навчання та методів оцінювання.

8. Розроблення системи оцінювання якості освітньої програми з метою її вдосконалення.

Для розроблення освітньої програми формується проектна група і призначається її керівник (гарант освітньої програми). Призначення керівника проектної групи обумовлено вимогами Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності (*Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності*).

У Законі України «Про вищу освіту» (*Про вищу освіту: Закон України*) є Розділ V «Забезпечення якості вищої освіти», де передбачається створення закладом вищої освіти системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (внутрішнього забезпечення якості). У системі внутрішнього забезпечення якості значне місце відводиться формуванню якісних освітніх програм.

У Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському освітньому просторі вищої освіти (далі – ESG) цій складовій присвячено два стандарти: 1.2. «Розроблення і затвердження програм» та 1.9. «Поточний моніторинг і періодичний перегляд програм» (*Стандарти та рекомендації*). Це змушує науковців та практиків до пошуку, розробки дієвих інструментів, спрямованих на оцінювання якості освітніх програм, відстеження динаміки їх результативності, їх висвітлення для всіх зацікавлених осіб, здійснення самоаналізу та самооцінки для подальшого покращення.

Застосування саме кваліметрії дає змогу формалізувати якісні характеристики відповідних явищ і процесів завдяки їх поділу на простіші, визначити нормативність чи стандартність їх перебігу через систему критеріїв – показників діяльності (розвитку) об'єкта управління. Така система забезпечує замірювання результатів, які фіксують досягнення мети на певний час. За допомогою кваліметрії можна в кількісному вияві визначити якість будь-якого об'єкта управління (Єльнікова).

Кваліметрія передбачає структурування об'єкта вивчення (об'єкт у цілому – перший рівень спільності), поділ його на складові частини (другий рівень), які у свою чергу поділяються на частини (третій рівень) та ін. При цьому виходить ієрархічна система, що зазвичай відбивається схемою чи таблицею. Далі виробляється оцінка експертами (ранжування) або іншим шляхом («вимірювання») кожної складової та встановлення її вагомості (важливості) й, нарешті, поєднання цих оцінок за певними правилами в загальну оцінку об'єкта (Кретович, 2011).

Для оцінювання якості освітньої програми авторами розроблено базову кваліметричну модель оцінки якості освітньої програми в закладі вищої освіти, що представлена в табл. 1, на основі якої можуть бути розроблені кваліметричні субмоделі для освітніх (освітньо-професійних, освітньо-наукових) програм першого (бакалаврського) / другого (магістерського) рівнів вищої освіти за спеціальностями.

Як видно з табл. 1, при побудові кваліметричної моделі обрано 8 параметрів оцінки, що відповідають етапам «життєвого циклу освітньої програми»: підготовка до розроблення освітньої програми, розроблення освітньої програми, затвердження освітньої програми, вступ до програми здобувачів вищої освіти; організація освітнього процесу з реалізацією освітньої програми; реалізація освітньої програми; результативність освітньої програми; система внутрішнього забезпечення якості. Для кожного параметру визначено критерії, перелік яких сформовано на базі проведеного аналізу законодавства України [13; 18–21] та рекомендацій до розробки та оцінки якості освітніх програм [21; 22]. Обрано напрями діяльності і процеси, що впливають на якість освітніх програм з боку різних учасників освітнього процесу.

Базова кваліметрична модель оцінки якості освітньої програми в закладі вищої освіти

Параметри - P	Вагомість -- M	Фактори	Вагомість - m	Критерії	Вагомість - V	Показники				
						Планові (бажані) етапони)	Фактичні значення	Коефіцієнт відповідності		
1	2	3	4	5	6	7	8	9		
Підготовка до розроблення освітньої програми (далі у кваліметричній моделі ОП) $P_1 = M_1 \{ [m_1 \Sigma (V_1 * K_1 - V_3 * K_3)] + [m_2 \Sigma (V_4 * K_4 - V_6 * K_6)] \}$	1	Аналіз зовнішнього середовища	1	1. Аналіз потреб ринку праці	V_1			K_1		
				2. Аналіз вимог до фахівців	V_2			K_2		
				3. Визначення потреб здобувачів вищої освіти	V_3			K_3		
		Організація розроблення ОП	2			4. Створення проектної групи	V_4			K_4
						5. Залучення роботодавців для розроблення ОП	V_5			K_5
						6. Залучення студентів для розроблення ОП	V_6			K_6
Розроблення ОП $P_2 = M_2 \{ [m_3 \Sigma (V_7 * K_7 - V_{13} * K_{13})] \}$	2	Відповідність структури опису ОП встановленим вимогам	3	7. Титульний аркуш	V_7			K_7		
				8. Передмова	V_8			K_8		
				9. Профіль ОП зі спеціальності (1 – Загальна інформація; 2 – Мета ОП; 3 – Характеристика ОП; 4 – Придатність випускників до працевлаштування та подальшого навчання; 5 – Викладання та оцінювання; 6 – Програмні компетентності; 7 – Програмні результати навчання; 8 – Ресурсне забезпечення ОП; 9 – Академічна мобільність)	V_9			K_9		
				10. Перелік компонент ОП/ОНП та їх логічна послідовність	V_{10}			K_{10}		
				11. Форма атестації здобувачів вищої освіти	V_{11}			K_{11}		
				12. Матриця відповідності програмних компетентностей компонентам ОП	V_{12}			K_{12}		
				13. Матриця забезпечення програмних результатів навчання відповідними компонентами ОП	V_{13}			K_{13}		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Затвердження ОП $P_3 = M_3 \{ [m_4 \Sigma (V_{14} * K_{14} - V_{17} * K_{17})] \}$	3	Процедури затвердження ОП	4	14. Здійснення процедур експертного оцінювання якості розробленої ОП	V ₁₄			K ₁₄	
				15. Здійснення процедур погодження ОП	V ₁₅			K ₁₅	
				16. Здійснення процедур затвердження ОП	V ₁₆			K ₁₆	
				17. Оприлюднення ОП	V ₁₇			K ₁₇	
Вступ до програми здобувачів ВО $P_4 = M_4 \{ [m_5 \Sigma (V_{18} * K_{18} - V_{20} * K_{20})] \}$	4	Організація вступної компанії	5	18. Прозорість умов вступу	V ₁₈			K ₁₈	
				19. Прозорість правил прийому за освітніми ступенями	V ₁₉			K ₁₉	
				20. Робота приймальної комісії	V ₂₀			K ₂₀	
				21. Навчальний план	V ₂₁			K ₂₁	
Організація освітнього процесу з реалізації ОП $P_5 = M_5 \{ [m_6 \Sigma (V_{21} * K_{21} - V_{24} * K_{24})] + [m_7 \Sigma (V_{25} * K_{25} - V_{27} * K_{27})] + [m_8 \Sigma (V_{28} * K_{28} - V_{30} * K_{30})] + [m_9 \Sigma (V_{31} * K_{31} - V_{33} * K_{33})] \}$	5	Організаційне забезпечення ОП	6	22. Графік навчального процесу	V ₂₂			K ₂₂	
				23. Робочі навчальні плани	V ₂₃			K ₂₃	
				24. Індивідуальні навчальні плани студентів	V ₂₄			K ₂₄	
				25. Відповідність методичного забезпечення навчальних дисциплін ліцензійним вимогам	V ₂₅			K ₂₅	
		Методичне та інформаційне забезпечення реалізації ОП	7	26. Різноманітність способів подання методичних та навчальних матеріалів (он-лайн, оф-лайн)	V ₂₆				K ₂₆
				27. Інформаційні ресурси бібліотеки, репозитарію, баз даних (об'єм, доступність)	V ₂₇			K ₂₇	
				28. Відповідність викладацького складу ліцензійним вимогам	V ₂₈			K ₂₈	
		Кадрове забезпечення реалізації ОП	8	29. Якість наукового (авторського) профілю НПП (авторизація у профілях науково-метричних баз даних)	V ₂₉				K ₂₉
				30. Залучення практиків, роботодавців до освітнього процесу	V ₃₀			K ₃₀	
				31. Відповідність матеріально-технічного забезпечення ліцензійним вимогам	V ₃₁			K ₃₁	
		Матеріально-технічне забезпечення реалізації ОП	9	32. Якість, достатність технічного обладнання	V ₃₂				K ₃₂
				33. Якість, достатність програмного забезпечення	V ₃₃			K ₃₃	

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Реалізація ОП $P_6 = M_6 \{ [m_{10} \Sigma (V_{34} * K_{34} - V_{40} * K_{40})] \}$	6	Актуальні питання реалізації ОП	10	34. Актуальність, сучасність змісту освіти	V ₃₄			K ₃₄
				35. Якість викладання (форми, методи, технології)	V ₃₅			K ₃₅
				36. Якість оцінювання результатів навчання	V ₃₆			K ₃₆
				37. Підтримка студентів в освітньому процесі	V ₃₇			K ₃₇
				38. Можливість індивідуальної траєкторії навчання	V ₃₈			K ₃₈
				39. Академічна доброчесність	V ₃₉			K ₃₉
				40. Академічна мобільність	V ₄₀			K ₄₀
Результативність ОП $P_7 = M_7 \{ [m_{11} \Sigma (V_{41} * K_{41} - V_{44} * K_{44})] + [m_{12} \Sigma (V_{45} * K_{45} - V_{47} * K_{47})] \}$	7	Поточні результати ОП	11	41. Загребованість ОП (за виконанням ліцензійного обсягу, конкурсного набору)	V ₄₁			K ₄₁
				42. Якість результатів навчання здобувачів ВО	V ₄₂			K ₄₂
				43. Якість досягнень здобувачів ВО (переможці олімпіад, конкурсів наукових робіт)	V ₄₃			K ₄₃
				44. Задоволеність якістю освітніх послуг	V ₄₄			K ₄₄
		Віддалені результати навчання	12	45. Продовження освіти здобувачів на наступному рівні освіти у ЗВО	V ₄₅			K ₄₅
				46. Працевлаштування випускників	V ₄₆			K ₄₆
				47. Успішність випускників	V ₄₇			K ₄₇
Система внутрішнього забезпечення якості $P_8 = M_8 \{ [m_{13} \Sigma (V_{48} * K_{48} - V_{57} * K_{57})] \}$	8	Реалізація стандартів ESG	13	48. Політика щодо забезпечення якості	V ₄₈			K ₄₈
				49. Розроблення й затвердження програм	V ₄₉			K ₄₉
				50. Студентоцентроване навчання, викладання та оцінювання	V ₅₀			K ₅₀
				51. Зарахування, досягнення, визнання та атестація студентів	V ₅₁			K ₅₁
				52. Викладацький персонал	V ₅₂			K ₅₂
				53. Навчальні ресурси та підтримка студентів	V ₅₃			K ₅₃
				54. Інформаційний менеджмент	V ₅₄			K ₅₄
				55. Публічна інформація	V ₅₅			K ₅₅
				56. Поточний моніторинг і періодичний перегляд ОП	V ₅₆			K ₅₆
				57. Циклічне зовнішнє забезпечення якості	V ₅₇			K ₅₇

Коефіцієнт відповідності розраховується як відношення фактичних результатів до планових.

Загальна оцінка якості освітньої програми (D) визначається за формулою: $D = P_1 + P_2 + P_3 + P_4 + P_5 + P_6 + P_7 + P_8$.

Якщо оцінка якості освітньої програми:

до 0,25, то – рівень якості освітньої програми не задовольняє вимогам;

0,25 – 0,5 – рівень якості освітньої програми критичний,

0,5 – 0,75 – рівень якості освітньої програми відповідає нормі (допустимий);

0,75 – 1,00 – рівень якості освітньої програми високий.

Кваліметрична модель оцінювання якості освітньої програми дає можливість здійснювати зовнішнє (експертне) оцінювання, а також слугувати інструментом самооцінки її реалізації, зокрема групою забезпечення якості.

Даний інструмент оцінювання освітніх програм складає основу для здійснення моніторингу та періодичного перегляду їх якості для постійного поліпшення.

Значне місце у процесі оцінювання якості освітніх програм належить моніторинговим процедурам вимірювання якості освітньої діяльності та якості результатів вищої освіти, серед яких дослідження рівня надання освітніх послуг на основі маркетингово-моніторингових та соціально-психологічних досліджень, які формуються на отриманні зворотного зв'язку від основних стейкхолдерів вищої освіти – абітурієнтів, студентів, випускників, викладачів, роботодавців.

Застосування маркетингово-моніторингових досліджень дозволяє систематично відстежувати маркетингову ситуацію, задоволеність зацікавлених сторін щодо якості освітнього середовища закладу вищої освіти, визначати поточний стан його розвитку та вчасно вибудовувати пріоритетні напрями змін і запроваджувати необхідні заходи для їх скеровування. Соціально-психологічні дослідження є складовою маркетингово-моніторингових досліджень і спрямовані на вивчення компонентів освітнього середовища закладу вищої освіти, особливостей позицій внутрішніх стейкхолдерів» (Poliakova, 2017). Система маркетингово-моніторингових та соціально-психологічних досліджень дозволяє отримувати об'єктивну інформацію, відстежувати основні питання якості освітніх програм на всіх етапах моделі «вхід – вихід» – від визначення очікувань абітурієнтів та мотивів вибору закладу вищої освіти і спеціальності до рівня задоволеності якістю освітньої програми, напрямів поліпшення якості надання освітніх послуг.

Особливістю запропонованого підходу до оцінювання якості освітніх програм на основі базової кваліметричної моделі передбачає можливість її адаптації для кожної освітньої програми, що забезпечує її варіативність.

Також, використання кваліметричного підходу сприяє оперативності, гнучкості – адаптивності управління, урахуванню поточних ситуацій на основі зворотного зв'язку, прогностичному регулюванню в умовах швидких змін, залученню учасників освітнього процесу (керівників структурних підрозділів, викладачів, студентів) до самоаналізу, самокорекції й самоорганізації власної діяльності щодо гарантування якості вищої освіти.

Висновки. Виділення основних положень кваліметрії та їх адаптація до задачі оцінювання якості освітньої програми закладу вищої освіти дає змогу в перспективі використовувати подібний інструментарій для вирішення нових завдань у дослідженнях, предметом яких виступає якість освіти.

Розроблено кваліметричну модель оцінки якості освітньої програми, що може слугувати інструментом моніторингу якості освіти закладу вищої освіти, створення умов її оцінювання при реалізації системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти. Запропонована базова кваліметрична модель ґрунтується на параметрах й відповідних факторах та критеріях, що мають відповідну питому вагу в моделі. При побудові кваліметричної моделі обрано 8 параметрів оцінки, визначено 57 критеріїв, перелік яких сформовано на базі проведеного аналізу законодавства України в сфері освіти та рекомендацій до розробки та оцінки якості освітніх програм. Обрано напрями діяльності і процеси, що впливають на якість освітніх програм з боку різних учасників освітнього процесу. Одержані результати нададуть змогу сформулювати власні підходи закладам вищої освіти щодо оцінки якості освітніх програм.

На основі запропонованої базової моделі можуть бути розроблені кваліметричні субмоделі оцінки освітніх програм першого, другого рівня освіти за спеціальностями. Отримані оцінки рівня якості освітніх програм складають підґрунтя їх поточного моніторингу та періодичного перегляду при реалізації системи внутрішнього забезпечення якості освіти в закладі вищої освіти.

Подальші дослідження будуть продовжені в напрямі розвитку кваліметричного підходу, розроблення кваліметричних субмоделей для оцінки освітніх програм різних рівнів освіти з урахуванням Національної рамки кваліфікацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азгальдов, Г. Г., Райхман, Э. П. (1973). *О квалиметрии*. М.: Изд-во стандартов (Azgaldov, H. H., Reichman, E. P. (1973). *On qualimetry*. М.: Publishing of Standards).
2. Анненкова, І. (2012). Моніторинг якості освіти у ВНЗ: кваліметричний підхід. *Витоки педагогічної майстерності*. Серія: Педагогічні науки, 10, 9-15. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2012_10_5 (Annikenkova, I. (2012). Monitoring of the quality of education in higher education institutions: the qualimetric approach. *Origins of pedagogical skill*. Series: *Pedagogical Sciences*, 10, 9-15. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2012_10_5).
3. Анненкова, І. П. *Критерії і показники якості освіти у ВНЗ*. Режим доступу: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/8_2011/1.pdf (Annikenkova, I. P. *Criteria*

and indicators of the quality of education in higher education institutions. Retrieved from: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/8_2011/1.pdf

4. Ануфрієва, О. Л. (2013). Оцінка готовності науково-педагогічних працівників до науково-дослідної роботи. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 5, 40-45 (Anufriyeva, O. L. (2013). Evaluation of readiness of scientific and pedagogical workers for research work. *Education and development of gifted personality*, 5, 40-45.

5. Григораш, В. В. (2014). Кваліметричний підхід до експертного оцінювання навчально-виховного процесу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 34 (87), 140-146 (Hryhorash, V. V. (2014). Qualimetric approach to expert evaluation of educational process. *Pedagogics of formation of a creative person in higher and secondary schools*, 34 (87), 140-146).

6. Дмитренко, Г. А. (1996). *Стратегічний менеджмент: цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу*. К.: МАУП (Dmytrenko, H. A. (1996). *Strategic management: target management of education on the basis of the qualimetric approach*. K.: MAUP).

7. Єльнікова, Г. В. *Моніторинг як ефективний засіб оцінювання якості загальної середньої освіти в навчальному закладі*. Режим доступу: <http://tme.uomo.edu.ua/docs/1/08egvonz.pdf>. (Yelnykova, H. V. *Monitoring as an effective means to evaluate the quality of general secondary education at an education institution*. Retrieved from: <http://tme.uomo.edu.ua/docs/1/08egvonz.pdf>.

8. Єльнікова, Г. В., Ануфрієва, О. Л. (2004). Діагностика управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу. У Л. Даниленко (Ред.), *Підготовка керівника середнього закладу освіти*, (сс. 77-102). К.: Міленіум (Yelnykova, H. V., Anufriyeva, O. L. (2004). Diagnostics of managerial competence of the head of a comprehensive education institution. *Preparation of the head of the secondary education institution*, (pp. 77-102). K.: Millennium.

9. Єльнікова, Г. В. (2004). *Основи адаптивного управління*. Харків: Основа (Yelnykova, H. V. (2004). *Fundamentals of adaptive management*. Kharkov: Osnova).

10. Єльнікова, Г. В. (Ред.) (2009). *Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи*. Чернівці: Технодрук (Yelnykova, H. V. (2009). *Adaptive management: essence, characteristics, monitoring systems*. Chernivtsi: Technodruk).

11. Касьянова, О. М. (2012). *Педагогічна експертиза навчального закладу*. Х.: Основа (Kasianova, O. M. (2012). *Pedagogical examination of an educational institution*. Kh.: Osnova).

12. Касьянова, О. М. (2006). Факторно-критеріальне моделювання як інструментарій експертизи якості освіти. *Директор школи, ліцею, гімназії*, 6, 14-18 (Kasianova, O. M. (2006). Factor-criterial modeling as a toolkit of examination of the quality of education. *Director of school, lyceum, gymnasium*, 6, 14-18).

13. *Керівникам вищій навчальних закладів: Лист МОН України від 28.04.2017 р. № 1 / 9-239 (Heads of higher education institutions: Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated April 28, 2017 No. 1 / 9-239).*

14. Ковальчук, П. П., Опольський, І. В. (2011). *Моніторинг в освіті: методичний порадник кабінет-центру моніторингу та експертизи якості освіти*. Рівне (Kovalchuk, P. P., Opolskii, I. V. (2011). *Monitoring in education: methodological guide of the cabinet-center of monitoring and evaluation of education quality*. Rivne).

15. Кретович, С. С. (2011). Моніторинг розвитку вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації як проблема педагогічної теорії та практики. *Теорія та методика управління освітою*, 6. Режим доступу:

http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_6/14.pdf

(Kretovych, S. S. (2011). Monitoring of the development of higher education institutions of the I-II levels of accreditation as a problem of pedagogical theory and practice. *Theory and methodology of education management*, 6. Retrieved from: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_6/14.pdf).

16. Побудова систем управління якістю освіти вищих навчальних закладів (2009). К.: Таксон (Building quality management systems in higher education institutions (2009). K.: Tucson).

17. Приходько, В. М. (2009). Кваліметричний підхід до моніторингу якості освіти загальноосвітнього навчального закладу. *Управління школою (Основа)*, 28, 15-31 (Prykhodko, V. M. (2009). Qualimetric approach to monitoring of the quality of education at a general education institution. *School Management (Osnova)*, 28, 15-31).

18. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 37-38. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (On Higher Education: Law of Ukraine dated 01.07.2014 № 37-38. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>).

19. Про затвердження Державних вимог до акредитації напряму підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу: Наказ МОНмолодьспорту України від 13.06.2012 р. № 689. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1108-12> (On the approval of the State requirements for accreditation of the direction of training, specialty and higher education institution: Order of the Ministry of Education and Science, Youth and Sport of Ukraine dated 13.06.2012, No. 689. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1108-12>).

20. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF> (On approval of Licensing conditions for conducting educational activities: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 30, 2015 No. 1187. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF>).

21. Розроблення освітніх програм (2014). К.: ДП «НВЦ «Пріоритети» (Development of educational programs (2014). K.: SE "Priority Research Center").

22. Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському освітньому просторі вищої освіти (ESG) (2015). К.: ТОВ «Поліграф плюс» (Standards and Recommendations on Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). (2015). K.: "Polygraph plus" Ltd.

23. Poliakova, G. (2017). Marketing-monitoring and social-psychological research in management of development of the educational environment of the higher education institution. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології (Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies)*, 6 (70), 117-130.

24. TUNING. Настройка образовательных структур в Европе: Итоговый отчет пилотного проекта. TUNING. Setting up educational structures in Europe: Final report of the pilot project – Phase 1. Retrieved from: www.bolognakeg.net/doc/Tuning_phase1.pdf).

РЕЗЮМЕ

Полякова Анна, Ачкасова Светлана. Оценка качества образовательной программы на основе квалиметрического подхода в учреждении высшего образования.

В статье раскрыта сущность квалиметрического подхода и установлена его роль в процедурах оценки качества образовательных программ в учреждении высшего образования. Разработана базовая квалиметрическая модель оценки

качества образовательной программы, которая может служить инструментом ее текущего мониторинга и периодического пересмотра при реализации системы внутреннего обеспечения качества образования. Предложенная базовая квалиметрическая модель основывается на параметрах, соответствующих факторам и условиях, имеющих удельный вес в модели. При построении квалиметрической модели выбраны 8 параметров и определены 57 критериев оценки, перечень которых сформирован на основе проведенного анализа законодательства Украины в сфере высшего образования, рекомендаций к разработке и оценке образовательных программ. Избраны направления деятельности и процессы, влияющие на качество образовательных программ со стороны различных участников образовательного процесса. Полученные результаты дадут возможность сформировать собственные подходы учреждений высшего образования по оценке качества образовательных программ.

Ключевые слова: качество образования, образовательная программа, критерии, квалиметрический подход, факторно-критериальная модель, внутреннее обеспечение качества высшего образования, оценка качества образовательных программ, учреждение высшего образования.

SUMMARY

Poliakova Hanna, Achkasova Svitlana. Evaluation of quality of educational program based on qualimetric approach in higher education institution.

The article is devoted to the problem of the search for tools for assessing the quality of educational programs (EP) as part of the system of internal quality assurance in the higher education institution. The aim of the article is to substantiate and develop a qualitative model for evaluating the educational program for guaranteeing and improving its quality.

The article reveals the essence of the qualimetric approach and establishes its role in the procedures for assessing the quality of educational programs at the higher education institution.

Using the factor-criterion modeling method, a basic qualimetric model for assessing the quality of an educational program has been developed, which contains parameters, relevant factors and criteria having a specific weight in the model. While developing the qualimetric model, 8 parameters (stages of the "life cycle" of the educational program) are distinguished: preparation for development of EP, development of EP, approval of EP, introduction to the program of higher education applicants; organization of educational process on implementation of EP; realization of EP; efficiency of EP; system of internal quality assurance. For each parameter, factors that reflect specification/detail of the parameters, the processes that provide them – totally 13 factors – are defined. For each factor, a group of criteria is quantified – totally 57 criteria. The list is formed on the basis of the analysis of the legislation of Ukraine in the field of education, recommendations for the development and assessment of the quality of educational programs. The areas of activity and processes that influence the quality of educational programs by different participants in the educational process are selected.

The basic qualimetric model involves defining the desired (reference values) of the criteria and displaying the actual values for each criterion in quantitative terms. On the basis of comparison of actual and planned values, the coefficient of compliance is calculated, which reflects the indicator of the manifestation of the criterion.

The practical significance of the model lies in the fact that on the basis of the proposed basic model qualimetric submodels for assessing educational programs of the first, second level of education in specialties can be developed. The obtained assessments of the quality level of educational programs form the basis for their current monitoring and periodic review when implementing the system of internal quality assurance in higher education institutions.

Further research will be continued in the direction of development of a qualitative approach, development of qualitative submodels for the assessment of educational programs at different levels of education, taking into account the national qualifications framework.

Key words: *quality of education, educational program, criteria, qualimetric approach, factor-criterion model, internal quality assurance of higher education, evaluation of educational programs quality, higher education institution.*

УДК 378.14:379.8

Інна Романюк

Хмельницький національний університет

ORCID ID 0000-0003-3292-848X

DOI 10.24139/2312-5993/2018.10/145-155

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО- ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано проблему фахової підготовки фахівців соціально-педагогічного профілю в контексті вмінь із організації культурно-дозвіллевої діяльності; розкрито сутність поняття «педагогічні умови»; розглянуто наукові погляди дослідників щодо педагогічних умов підготовки студентів-соціальних педагогів; обґрунтовано педагогічні умови формування професійних умінь із організації змістовного дозвілля учнів у процесі фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Ключові слова: *культурно-дозвіллева діяльність, готовність до організації культурно-дозвіллевої діяльності, підготовка майбутніх соціальних педагогів, педагогічні умови формування готовності.*

Постановка проблеми. Інтеграція України в європейський освітній простір та бажання відповідати її рівню освіти вимагає перегляду існуючих стратегій та підходів у підготовці молодих спеціалістів. За тих обставин, коли зруйноване широке коло позашкільних, клубних, культурно-освітніх установ, культурно-дозвіллева сфера навідмінно від радянської системи освіти перейшла в приватний сегмент надання послуг, багато гуртків та секцій є платними, але ж не всі батьки матеріально спроможні віддати дитину в декілька гуртків різних напрямів, особливо ця тема актуальна в сільській місцевості, де такі інституції культурного дозвілля, як філармонія, музей, просто відсутні. Адже культурно-дозвіллева діяльність може стати досить ефективним засобом соціалізації і розвитку особистості, її індивідуально-творчої активності, але за умови, якщо її організаторами стануть соціальні педагоги, які матимуть спеціальну підготовку й високу професійну компетентність. Це, у свою чергу, потребує розробки теорії, методики і технології підготовки соціальних педагогів до організації культурно-дозвіллевої діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Питаннями сутності феномену «культурно-дозвіллева діяльність» займалися такі дослідники, як З. Аліман,